

สำนักดนตรีไทยพาทยโกศล

ประวัติความเป็นมาของสายสกุลสำนักดนตรีไทยพาทยโกศล

บ้านพาทยโกศล มีประวัติอันยาวนานที่มีคุณค่าต่อบริบททางสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เป็นต้นตระกูลของนักดนตรีไทยที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงสืบแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ต้นสกุลชั้นสูงสุดที่สืบได้ คือ หลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) คาดว่าเกิดในราวปลายสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นผู้ชำนาญทางปี่พาทย์ มีความสามารถถึงกับได้รับยกย่องให้เป็นครูประจำวงของเจ้าคุณประภากรวงศ์ ส่วนนางแสง ชูสัตย์ ภรรยาของท่านก็เป็นผู้ดีจะเข้ฝีมือดีจนได้รับยกย่องให้เป็นครูดนตรีเจ้านายฝ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยเช่นกันทายาทของหลวงกัลยาณมิตตาวาสที่มีความสามารถโดดเด่นเป็นประจักษ์ต่อมา ได้แก่จางวางทั่ว พาทยโกศล จางวางทั่ว พาทยโกศล เกิดเมื่อ วันพุธที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2424 ที่บ้านหลังวัดกัลยาณมิตร เป็นบุตรคนที่ 12 ของหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทยโกศล) กับนางแสงได้ฝึกฝนถ่ายทอดวิชาดนตรีจากบิดามารดา และครูทองดี ชูสัตย์ ผู้เป็นน้า มาตั้งแต่เยาว์วัย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ครูจางวางทั่ว รับหน้าที่ควบคุมวงปี่พาทย์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และต่อมาคุมวงปี่พาทย์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ณ วังบางขุนพรหมพัฒนาให้วงวังบางขุนพรหมเป็นวงที่มีชื่อเสียงดีเด่นมาในระยะนั้น ท่านได้รับตำแหน่งจางวาง ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ พระพี่นางของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ลูกศิษย์จึงมักออกชื่อท่านว่าครูจางวางทั่ว หรือครูจางวาง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือทูลกระหม่อมบริพัตรทรงเป็นผู้บัญชาการกองทัพอเรือและเป็นเสนาธิการกองทัพบก พระองค์จึงโปรดให้ครูจางวางทั่วไปสอนเพลงในกองแตรวงทหารเรือ และกองแตรวงมหารมทาดเล็กรักษาพระองค์ นอกจากงานราชการ ครูจางวางยังได้ถ่ายทอดวิชาดนตรีทุกชนิด ตลอดจนการขับร้องให้แก่ศิษย์ทั้งจากในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ปลายรัชกาลที่ 6 ครูจางวางได้นำวงพิณพาทยวังบางขุนพรหม อัดแผ่นเสียงเพลงไทยมากมายหลายสิบแผ่น นับเป็นการฝากฝีมือและผลงานไว้ให้รุ่นหลานได้ชื่นชม นอกเหนือจากความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีทุกชนิด ทั้งปี่พาทย์และเครื่องสายตลอดจนการขับร้องแล้ว ครูจางวางทั่วยังมีความสามารถในการแต่งเพลงได้ดีเยี่ยมทั้งทางร้องและทางเครื่อง จนถึงทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีบางอย่างอีกด้วย

ทายาทของจางวางทั่วคือ ครูเหวาประสิทธิ์ และคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ ได้ดูแลวงดนตรีพาทยโกศลต่อมา ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ศิษย์ ต่อมาเมื่อทั้งสองท่านสิ้นอายุขัย จึงได้ส่งต่อหน้าที่ให้ร้อยเอกอุทัย พาทยโกศล ทายาทของครูเหวาประสิทธิ์ ดูแลต่อ จนกระทั่งร้อยเอกอุทัยถึงแก่กรรม ปัจจุบัน นางราตรี พาทยโกศล เป็นผู้ดูแลกิจการของสำนัก โดยมี นายสมศักดิ์ ไตรยวาสน์ เป็นผู้ควบคุมวงดนตรีและเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งในด้านเพลงและประวัติของบ้านพาทยโกศล

ลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

สำนักดนตรีไทยพาทยโกศลสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีของตนโดยพยายามรักษาไว้ให้คงรูปแบบเดิมไม่ว่าจะเป็นรูปแบบขององค์การบรรเลงเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมโดยไม่พยายามที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามเงื่อนไขของบริบททางสังคม สำนักดนตรีไทยพาทยโกศลมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยพร้อมเพรียงตามหน้าที่ของผู้บรรเลงแต่ละเครื่องและทางเพลงเป็นทางที่ไพเราะแปลกกว่าวงอื่น ๆ ทางร้องของสำนัก

ดนตรีไทยพาทย์โกศลมีเอกลักษณ์แบบทำนองร้องความหมายของคำมีความสำคัญเป็นอย่างมากเมื่อร้องแล้ว ความหมายของคำร้องไม่เปลี่ยนไปเสียงคำร้องและเสียงเอื้อนมีความชัดเจน ไม่ซับซ้อน เสียงเอื้อนและทำนอง เพื่อดำเนินทำนองอย่างตรงไปตรงมา ทางขับร้องของสำนักดนตรีไทยพาทย์โกศลมีเนื้อหาและอารมณ์เพลง ครบถ้วน ทั้งนี้การให้ความสำคัญกับคำร้องภาษาและความชัดเจนในการถ่ายทอดทำนองร้องเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ทำนองทางร้องสำนักดนตรีไทยพาทย์โกศลมีเอกลักษณ์เฉพาะพิเศษ จากการศึกษาทางขับร้องสำนักดนตรีไทยพาทย์โกศลพบว่า ชื่อเพลง คำร้อง ทำนองเอื้อนมีความสัมพันธ์กัน ยังขับร้องโดยออกเสียงคำร้องให้ชัดเจน ถูกต้องตามอักขระสื่อความหมายออกมาอย่างตรงตัวเลื่อนให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของสำนักดนตรีไทยพาทย์โกศล ถือว่ามีความครบถ้วนในสุนทรีย รสแห่งการขับร้องเพลงไทย

คุณค่าและบทบาทของวิถีชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

๑. คุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

สำนักดนตรีไทยพาทย์โกศลซึ่งมีต้นกำเนิดที่บ้านพาทย์โกศล คือบ้านของต้นตระกูล "พาทย์โกศล" ซึ่งบรรพบุรุษคือ หลวงกัลยาณมิตาวาส จางวางทั่ว พาทย์โกศลครูดนตรีไทยผู้มีชื่อเสียงในทางปี่พาทย์ โดยนามสกุล "พาทย์โกศล" สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงประทานให้เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๐ นอกจากฝีมือการเล่นดนตรีอันเป็นเอกของจางวางทั่วแล้ว ท่านยังได้ชื่อว่าเป็นนักแต่งเพลงที่มีความสามารถมากอีกท่านหนึ่ง โดยได้แต่งเพลงไว้เป็นจำนวนมาก เพลงเถาเพลงแรก ที่ท่านแต่งคือคือ เพลงหกบท, เขมรปากท่อ เถา, เขมรเขียว เถา, แหกสาหร่าย เถา, ดอกไม้ร่วง เถา, ไอ้ลาว เถา, เขมรเหลือง เถา, เขมรครวญ เถา, เขมรน้อย เถา, พม่าห้าท่อน เถา, บังใบ เถา, พม่า เถา, สืบท เถา, แปะดบท เถา, กลยาแยมบท เถา, เขมรเอวบาง เถา, เขมรพวง เถา, เขมรชมจันทร์ เถา, แหกมอญบางข้างเถา และเสถานอก เถา เป็นต้น ส่วนประเภทเพลงดับ ได้แก่ ดับลาวเจริญศรี, ดับชุดแขกไทย, ดับนกสีชมพู เป็นต้น นอกจากนี้ ท่านยังมีผลงานในการประพันธ์เพลงประเภทเพลงเดี่ยว ได้แก่ เพลงกราวใน เพลงอาเฮีย (ทางเดี่ยวแต่ละเครื่องมือสำหรับปี่พาทย์ทั้งวง ใช้แสดงในงานฉลองพระชันษาครบสี่รอบของสมเด็จพระเจ้า-บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์) เพลงหกบท เถา ทางเดี่ยว (สำหรับทุกเครื่องมือ) พญาโคก สามชั้น ทางเดี่ยว (ระนาดและฆ้องใหญ่) เพลงทะเลเถา ทางเดี่ยว (ทุกเครื่องมือ) เพลงลาวแพน (ทางระนาดเอก ฆ้องใหญ่ จะเข้) เป็นต้น

จางวางทั่วเป็นผู้มีอุปนิสัยโอบอ้อมอารี จึงมีศิษย์มาฝากตัวศึกษาวิชาดนตรีไทยจำนวนมาก ศิษย์เอกที่มีฝีมือสูงและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป ได้แก่ นายทรัพย์ เช่นพานิช (ระนาดเอก), นายเตื่อน พาทย์กุล, นายฉัตรสุนทรวาทีน (ระนาดทุ้ม), นายช่อ สุนทรวาทีน (ฆ้องใหญ่), นายฉ่ำ เกิดใจตรง, นายเจียน มาลัยมัลย์, นายสาลี มาลัยมัลย์ (ฆ้องเล็ก, ปี่ใน), นายปูน คงศรีวิไล (ปี่), นายพันตรี หลวงประสานดุริยศัพท์ ผู้บังคับตรวจทหารบก, นายละม้าย พาทย์โกศล (เครื่องหนัง) นายยรรยงค์ โปร่งน้ำใจ (เครื่องหนัง) นายอาจ สุนทร (โยธวาทีต) นายฟังพอน แต่งสืบพันธุ์ (ปี่) นายโปะ เหมร่ำไพ (ขับร้อง) ครูเทวาประสิทธิ์ และคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรรณ เป็นต้น ต่อมาในยุคครูเทวาประสิทธิ์และคุณหญิงไพฑูริย์ มีศิษย์ที่มีฝีมือและความรู้ เช่น นายภาวาส บุนนาค นายสำราญ เกิดผล นายบุญยงค์ เกตุคง นายฉ่ำ เกิดใจตรง นางแหม่มซ้อย เกิดใจตรง นายสละ จอนแจ้งจันทร์ นายบุญรอด ทองวิวัฒน์ นายทองใบ คล่องฝีมือ นายสมหมาย สุวรรณวัฒน์ นายสมศักดิ์ ไตรย์วาสน์ นายพัฒน์ บัวท่ง เป็นต้น สำนักดนตรีไทยพาทย์โกศลเป็นสำนักดนตรีไทยที่ยังคงใช้วิชาชีพดนตรีไทย เลี้ยงตนเองและครอบครัวรับงานบรรเลงอยู่อย่างสม่ำเสมอจนถึงปัจจุบัน ดนตรีไทยเป็นศิลปะที่แสดงถึง

เอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่มีค่าและภาคภูมิใจของชาติ ปัจจุบันเอกลักษณ์ของไทยแขนงนี้ได้ถูกทอดทิ้งจากสังคมส่วนใหญ่โดยปล่อยให้คนเพียงกลุ่มเดียวในสังคมรับผิดชอบดูแล ทั้งสืบสานอนุรักษ์และถ่ายทอดจากครูสู่ลูกหลาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดนตรีไทยเป็นศิลปะที่มีความละเอียดอ่อน การถ่ายทอดจากครูสู่ลูกศิษย์ต้องใช้เวลาอันกว่าจะเรียนรู้และเข้าใจ การสืบสานต้องใช้วิธีบอกเพลงกันตัวต่อตัวไม่มีสื่อช่วยในการเรียนการสอน ต้องจดจำและฝึกซ้อมจึงจะเกิดความชำนาญ

๒. บทบาทของชุมชนที่มีต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์และฟื้นฟู ดนตรีไทยเป็นศิลปะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่มีค่าและภาคภูมิใจของชาติ ปัจจุบันเอกลักษณ์ของไทยแขนงนี้ได้ถูกทอดทิ้งจากสังคมส่วนใหญ่โดยปล่อยให้คนเพียงกลุ่มเดียวในสังคมรับผิดชอบดูแล ทั้งสืบสานอนุรักษ์ และถ่ายทอดจากครูสู่ลูกหลาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดนตรีไทยเป็นศิลปะที่มีความละเอียดอ่อน การถ่ายทอดจากครูสู่ลูกศิษย์ต้องใช้เวลาอันกว่าจะเรียนรู้และเข้าใจ การสืบสานต้องใช้วิธีบอกเพลงกันตัวต่อตัวไม่มีสื่อช่วยในการเรียนการสอน ต้องจดจำและฝึกซ้อมจึงจะเกิดความชำนาญ

ประการสำคัญความนิยมของคนในสังคมปัจจุบันชอบที่จะประกอบอาชีพอย่างอื่นและ เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทกับคนไทยมากขึ้น วัฒนธรรมทางดนตรี แขนงนี้อาจสูญหายไปเนื่องจากขาดคนสืบทอด ชุมชน สังคม โดยเฉพาะสถานศึกษาจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้มากยิ่งขึ้น ก่อนที่ “แนวทางดนตรีแบบสำนักดนตรีไทยพาทย์โกศล” ที่สืบทอดมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์และยังคงรักษาเอกลักษณ์ในการบรรเลงดนตรีไทยไว้จนถึงปัจจุบัน จะสูญหายไป ด้านการสนับสนุนเผยแพร่ กำหนดให้มีการเรียนการสอนเผยแพร่แนวทางดนตรีแบบพาทย์โกศลในหลักสูตรโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา ส่งเสริมการวิจัยในระดับอุดมศึกษาให้มากขึ้น

ที่มา : สำนักดนตรีไทยพาทย์โกศล. (ม.ป.ป.). webportal.bangkok.go.th/culture/page/sub/12424/คู่มือผู้ใช้งานระบบ

หลังบ้าน_Bangkok-PORTAL.pdf